

Maria GRAUR-VASILACHE

TENDINȚE DE INTERNAȚIONALIZARE ȘI MODERNIZARE A TERMINOLOGIILOR DE SPECIALITATE

Amploarea fără precedent a relațiilor dintre țări, în condițiile societății moderne, aduce cu sine o invazie copleșitoare de termeni în toate domeniile de activitate umană. Împrumuturile masive confirmă viabilitatea sistemului lexical al limbii române, caracterul lui deschis. Faptul acesta permite adoptarea și adaptarea termenilor din cele mai diverse limbi europene: engleză, franceză, italiană, germană, rusă etc. Viabilitatea sistemului lexical al limbii și caracterul lui deschis a fost relevat de reputatul lingvist suedez Alf Lombard: „Când româna importă un cuvânt străin, ea păstrează foarte adesea cuvântul anterior care servește pentru a exprima același lucru [...]. Numărul cuvintelor întrebuițate de români nu încetează să crească. Limba lor a devenit o limbă mai mult decât bogată. Importul aproape nelimitat de cuvinte noi, cadrul uimitor de extensibil al vocabularului, felul în care cuvintele trăiesc împreună în interiorul acestui cadru, concurența dintre cuvintele care aparțin straturilor diferite, diferențierea semantică sau geografică a sinonimelor – toate aceste probleme lexicologice constituie un întreg pe care nici o altă limbă nu-l oferă mai bine studiului”¹.

Prin prisma caracteristicilor elucidate de lingvistul suedez pentru vocabularul general, să ne referim, în cele ce urmează, la un singur domeniu de activitate, cel economic. Pentru denumirea noțiunilor și a fenomenelor cu caracter economic, precum și pentru denumirea documentelor perfectate de agenții economici, în acest limbaj de specialitate circulă, mai mult sau mai puțin nestingherit, unități lexicale atât de diferite ca proveniență și structură: **disagio, audit, virament, fiasco, uzufruct, ad vallorem, de facto, prefix, angro, listă de colisaj, credit, dever, fraht, conosament, cash flow, stand-by, management, marketing, overdraft, trassant, trassat, clearing, holding, leasing, scadență** etc. Acest conglomerat de franțuzisme, italianisme, latinisme, anglicisme și americanisme „nu se ceartă” cu neoașismele românești: **vărsământ, scăzământ, trăgător, acoperire, desfacere, cărauș, căraușie, rău-platnic, scrisoare de trăsură** etc.

Indiscutabil, nici o limbă nu se poate lipsi de împrumuturi. Dar tot atât de indiscutabil este și faptul că imensul material lexical pus în circulație prin împrumuturile excesive, abuzul de neologisme utilizate doar din dorința de a epata generează probleme dintre cele mai controversate: adaptarea totală, adaptarea parțială sau neadaptarea termenilor neologici, acceptarea sinonimiei și a polisemiei în terminologiile de specialitate sau respectarea riguroasă a univocității și a monosemantismului termenilor științifici.

În monografia „Încadrarea lingvistică în realitățile europene” academicianul Nicolae Corlăteanu menționează că „admiterea neologismelor în limba noastră – ca și în oricare altă limbă – nu se face în mod mecanic sau la întâmplare, din orice izvor etimologic. Ele se cer a fi adaptate din punct de vedere noțional, fonetico-fonologic, morfologico-derivativ, sintactico-stilistic, lexico-frazeologic la normele limbii debitoare”².

Să examinăm din acest punct de vedere termenii: **clearing, leasing, holding, consulting renting, marketing, dumping, doping, engineering, auditing și rating**. Dintre cele 11 lexeme doar **doping** nu este termen economic. La prima vedere s-ar părea că toți termenii aceștia trebuie interpretați la fel, dată

fiind originea lor comună. Dar o examinare atentă a felului cum sunt atestați în dicționare demonstrează că ei sunt diferiți atât din punctul de vedere al adaptării, cât și din punctul de vedere al necesității de a fi adoptați. Termenul **clearing** este definit astfel: „Sistem de plată în comerțul exterior prin compensarea reciprocă a creanțelor și obligațiilor”. Se ortografiază în două feluri: **clearing** și **cliring**. Necesitatea adoptării termenului în cauză este motivată prin însăși definiția lui drept „sistem de plată în comerțul exterior”, adică este un internaționalism prin excelență. Aici se mai poate adăuga și cele menționate de acad. Al. Graur: „**Clearing** este un cuvânt englezesc (se pronunță *cliring*), care înseamnă „curățire”. Este derivat de la verbul **to clear** – *a curăța*, care vine de la francezul **clair** (citit *cler*), de origine latină (**clarus**, de unde neologismul nostru **clar**). În comerțul internațional, **clearing** înseamnă „lichidarea conturilor”³. Deci, este unul dintre cuvintele numite de academicianul N. Corlăteanu „călătoare”: „Se poate atesta în istoria limbilor și prezența așa-numitelor cuvinte-călătoare. Se împrumută un element lexical, care în limba creditoare este tot un împrumut”⁴. Veridicitatea afirmației că nici o limbă nu se poate lipsi de împrumuturi poate fi demonstrată și argumentată cu multiple exemple din diferite limbi. Astfel, pentru conceptul de „sumă de bani plătită de debitor creditorului său pentru dreptul de utilizare a împrumutului acordat pe un timp limitat” limba română utilizează termenul **dobândă**, un cuvânt împrumutat din slava veche, iar în limba rusă acestei definiții îi corespunde termenul **проценты**, un cuvânt de origine germană (**prozent**).

Pentru conceptul de „persoană fizică sau juridică responsabilă de transportul de mărfuri în temeiul unui contract” în limba română este utilizat termenul **cărăuș**. Dubla etimologie a cuvântului vechi **cărăuș** – de la substantivul **carrus** și verbul **carrare** – explică îmbogățirea familiei date cu derivatele **a cărăuși**, **cărăușie**, **cărăușit** etc.⁵.

În limba engleză acestei definiții îi corespunde termenul **carrier**, cuvânt cu aceeași etimologie latină ca și cuvintele românești examinate mai sus. Astfel, un cuvânt destul de vechi (bunelul scriitorului Ion Creangă mergea în **cărăușie**) a format în limba română termeni economici moderni (sau modernizați) precum: **cărăuș aerian**, **cărăuș maritim**, care sunt atestați în documentele de transport internațional. Pentru **cărăușul maritim** mai există în limba română și sinonimul neologic mai concis **armator**, care se mai numește și **proprietarul unei nave**. Taxa plătită pentru transportul de mărfuri pe cale ferată și aeriană este desemnată prin cuvântul de origine germană **fraht**, iar aceeași plată pentru transportul maritim (naval) este desemnată prin cuvântul **navlu** – de origine neogrecescă. De la cuvântul **navlu** s-au format termenii **a navlosi**, **navlosire**, **navlositor**, **contract de navlosire**: „În zonele libere se pot efectua [...] controlul calitativ al mărfurilor, **navlosirea**, agentuarea și aprovizionarea navelor și a altor mijloace de transport”. (*Economistul*, 18-19 februarie, 2000, p. 7). **Contractul de navlosire** se mai numește și **conosament** – cuvânt de origine franceză – **connaissance**. De la cuvântul german **fraht** s-au format în limba rusă termenii: **фрахтование**, **фрахтователь** (**armatorul** din limba română), **фрахтовщик** (**navlositorul** din limba română, adică cel care plătește **navlul** sau **frahtul**) și **договор фрахтования** (**contractul de navlosire** din limba română). Dacă transportul mărfurilor se efectuează cu nave de cursă neregulată, pentru denumirea precisă, exactă, specificată a unui asemenea document de transport se apelează la cuvinte din limba engleză: **conosament charter-party** – în limba română, **Charterpartie-Konnossement** – în limba germană, **connaissance charte-partie** – în limba franceză. Pentru denumirea acestui tip de documente de transport, limba rusă apelează la împrumuturile din engleză **чартер-партия** sau concomitent din germană și franceză (**фраховый коносмент**). Documentul referitor la ambalarea și expedierea mărfurilor în care sunt trecute elemente privitoare la tipul ambalajului, greutatea fiecărui colet, numărul de colete și marcajul, este denumit în limba română **listă de colisaj**, ca și în limba franceză – **liste de colisage**. Acest document se

mai numește în limba română și **lista pachetelor**, ca și în engleză – **packing list**, în germană – **Packliste** sau în rusă – **упаковочный лист**. În afară de aceste împrumuturi multiple din cele mai diverse limbi, documentul de transport al mărfurilor mai este denumit în limba română și **scrisoare de trăsură** – un termen format prin metaforă.

Astfel, prin metaforizarea cuvintelor neoașe **trăsură**, **car**, **a căra** obținem îmbinările terminologice modernizate **cărăuș maritim**, **cărăuș aerian**, **scrisoare de trăsură aeriană**, care circulă liber și nestingherit, fiind atestate în același context cu neologismele de origine străină **conosament**, **fraht**, **navlu**: „**Scrisoarea de trăsură aeriană** are caracteristici diferite de **conosamentul maritim**. Astfel, **scrisoarea de trăsură aeriană** nu „reprezintă marfa”, cum o face **conosamentul**”⁶; „Una din obligațiile vânzătorului este să livreze marfa în custodia **cărăușului aerian**”⁷; „Contractul de transport al mărfurilor cu un **cărăuș maritim**, este încheiat de către cumpărător, care va plăti **frahtul** până la destinație”⁸; „Documentele de transport utilizate la transportul terestru și pe calea aerului sunt diferite de cele uzitate pentru transporturile maritime. Ele se și numesc diferit – **scrisori de trăsură** în loc de **conosament** – și echivalează cu **recipisa cărăușului** pentru marfă, preluată în vederea transportului. Spre deosebire de **conosament**, **scrisoarea de trăsură** nu este negociabilă”⁹.

Exemplele analizate mai sus demonstrează convingător că nici o limbă, oricât de bogată ar fi ea, nu se poate lipsi de împrumuturi. Deci, limitându-ne doar la un singur aspect al relațiilor economice internaționale – transportul de mărfuri – atestăm în limba română multiple împrumuturi din cele mai diverse limbi: **fraht**, **listă de colisaj**, **conosament**, **a navlosi**, **navlu**, **contract de navlosire**, **armator**, **conosament charter-party** etc. Ele sunt necesare pentru respectarea preciziei și a conciziei – calități inerente limbajului de specialitate: **cărăușul** denumește persoana fizică sau juridică responsabilă de transportul mărfurilor în general, indiferent de mijlocul de transport, dar dacă este necesar să ne referim cu exactitate la tipul mijlocului de transport, vom apela la îmbinarea **cărăuș aerian**, **cărăuș maritim** sau **armator**.

Termenul **fraht** este mai concis decât **scrisoare de trăsură**. Putem spune în egală măsură „am perfectat **un fraht**”, „am perfectat **o scrisoare de trăsură**”. Dar dacă ne referim la plata pentru transportul mărfurilor, putem apela doar la termenul **fraht** – am achitat **frahtul** – și astfel obținem o exprimare precisă, fără ambiguități.

În cele ce urmează, ne vom referi concret, în cel mai detaliat mod posibil, la felul cum sunt utilizați termenii economici de origine străină în paginile presei periodice. Problema în cauză va fi abordată sub mai multe aspecte, cum ar fi necesitatea adoptării termenilor din alte limbi și adaptarea lor la normele limbii române, relațiile de sinonimie în domeniul terminologiilor de specialitate, univocitatea, monosemantismul termenilor de specialitate sau polisemantismul lor, determinologizarea unor termeni științifici, trecerea lor dintr-un domeniu în altul etc.

Conceptul de **arendă**, **închiriere** este redat în limba română prin mai multe neologisme. Cel mai potrivit, în opinia noastră, este termenul **locație**. Este cel mai cuprinzător, deoarece obiectul **locației** îl reprezintă imobilele cu destinație comercială, suprafețele locative, terenurile destinate culturilor agricole etc. Locația semnifică atât închirierea ca proces, cât și suma de bani (sau chiria) plătită pentru un lucru luat în folosință. Totodată, termenul **locație** poate fi considerat cel mai adecvat pentru desemnarea conceptului dat și prin faptul că formează îmbinarea **contract de locație** sau **contract de locațiune**. Părțile contractante ale unui asemenea contract sunt **locatorul** – proprietarul care cedează dreptul de folosire al obiectului proprietății – și **locatarul** – persoana care ia în chirie un bun pe o anumită perioadă. Deci, **locație** este sinonim cu **arendă** (**arendare**) și cu **închiriere** (**chirie**). Totodată, vom menționa că pentru precizie în comunicare a mai fost nevoie și de împrumuturile din engleză **leasing** și **renting**: „Zilele acestea va sosi un lot de calculatoare în valoare de 20

milioane de dolari, livrate Republicii Moldova în cadrul unui proiect de **leasing**” (*Flux*, 19 ian., 1993, p. 3); „Republica Moldova trebuie să achite corporației, în prima jumătate de an, în jur de două milioane de dolari pentru utilajul livrat în sistem de **leasing**, dar nu a făcut acest lucru până acum” (*Flux*, 23 sept., 1998, p. 1); „Obiectul **locației** trece în proprietatea **locatarului** dacă acesta a vărsat **locatorului** întreaga sumă din costul obiectului **închiriat**”; „În cazul **leasing**-ului de utilaj folosit, **locatarul**, de obicei, își asumă asigurarea lui, reparația și deservirea tehnică”; (*Economica*, nr. 4, 1996, p. 25); „**Locatarul** nu are dreptul să schimbe locul de amplasare a obiectului de **leasing** și de a-l da în **chirie** fără permisiunea **locatorului**. În contractul-tip este prevăzută protejarea drepturilor **locatarului**” (tot acolo); „În paginile publicației pot fi prezentate și anunțuri privind licitații, transferuri de echipamente, oferte de concesiune sau **locație de gestiune**” (*Tribuna economică*, nr. 44, 1993, p. 1); „Demararea procesului de privatizare prin **locația de gestiune** – ca prim pas – și ritmul lent de continuare a privatizării au contribuit la degradarea constantă a calității serviciilor turistice” (*Economistul*, 3 iunie, 1998, p. 8).

Termenul **leasing** este definit astfel: „Operațiune de finanțare indirectă a investițiilor, care constă în închirierea de către agenții economici, pe bază de contract, a unor echipamente de producție (mașini, utilaje ultramoderne și chiar unicate) și imobile (clădiri, depozite), existente în proprietatea unei societăți de **leasing**”, în schimbul unei **chirii**”. Mai există și termenul **leasing deschis**, definit ca „formă a **leasing**-ului în care, după expirarea contractului, beneficiarul (locatarul) are de ales între mai multe posibilități: prelungirea duratei contractului, restituirea bunului închiriat sau cumpărarea acestuia”. Necesitatea adoptării acestui termen internațional este justificată prin faptul că prin el se specifică un anumit fel de locație: pe termen lung și cu posibilitatea de a cumpăra bunul închiriat. Neologismul respectiv este atestat și în limbile germană (**Leasing**), franceză (**leasing**) și rusă (**лизинг**). În limba română nu este adaptat din punct de vedere fonetico-fonologic și morfologico-derivativ, de aceea se pronunță *lizing* și se scrie deocamdată **leasing**, iar atunci când substantivul apare la forma hotărâtă, trebuie neapărat ortografiat cu cratimă: **leasing**-ul, **leasing**-ului, spre deosebire de **clearing**, care în unele surse apare și cu forma **cliring**. Pentru a delimita un alt tip de locație (**închiriere**), limba română a mai împrumutat din engleză și termenul **renting** – închiriere a mașinilor și a utilajelor de obicei de scurtă durată, de până la șase luni, fără drept de procurare a lor de către locatar. Din definiția celor doi termeni de origine engleză rezultă clar nuanțele de sens diferite, ceea ce justifică existența lor alături de **locație**, **arendă** și **închiriere**. Referitor la **locație**, mai semnalăm și o semnificație juridică: „Sumă datorată cărașului în situația în care mijloacele de transport feroviare sau rutiere staționează din cauza beneficiarului peste termenul de încărcare sau descărcare”. În domeniul informaticii este utilizată îmbinarea **locație de memorie** – zonă a memoriei unui calculator electronic al cărei conținut poate fi folosit în timpul rulării unui program. Astfel, o carte din domeniul informaticii este intitulată „1001 de **locații**”. În același timp, considerăm nejustificată extinderea prea mare a termenului **locație**, utilizat pentru **loc**, **adresă**, **sediu**, **poziție**, **localizare** etc.: „Natura culturii ce urmează a se planta pe o anumită **locație** depinde de un număr de factori printre care clima, mediul înconjurător, gradul de asigurare cu apă al terenului”; (*A. L. Planeta Pământ*, nr. 26, p. 197); „Astfel, câștigătorul premiului pentru cel mai bun regizor, Steven Soderbergh, a plecat, la câteva zile după decernarea premiului, spre **locația** unde se filmează „Ocean’s Eleven”, Julia Roberts având aceeași țintă” (*Flux*, 4 mai, 2001, p. 9).

În această ordine de idei, suntem într-un acord cu lingvistul George Pruteanu, care, în cadrul unei emisiuni din ciclul „Doar o vorbă să-ți mai spun” menționa traducerea greșită din limba engleză a cuvântului **location** prin **locație** în loc de **localizare**. Revenind la cele spuse despre cuvântul **locație**, vom opta pentru restrângerea polisemantismului acestui cuvânt, pentru utilizarea lui

precisă și clară, fără ambiguități, doar în cele trei domenii: a) economie (**locație**, **locație de gestiune** – arendă, închiriere); b) drept (**locație** – sumă de bani); c) informatică (**locație de memorie** – zonă a memoriei unui calculator electronic).

Unul din cei mai vehiculați termeni de origine engleză este așa-numitul **default** (pronunțat *defolt*). În limba română noțiunea respectivă este redată prin îmbinarea **incapacitate de plată** (sau **insolvabilitate**). **Incapacitatea de plată** este situația celui care nu-și poate plăti datoriile, care nu este solvabil.

Termenul nu este deocamdată înregistrat în dicționare, el are o circulație deosebit de largă doar în mass-media: „Acest proces se va încheia la 3 iulie a.c., zi în care vom ști exact dacă a intrat sau nu Republica Moldova în **incapacitate de plată**. [...] Singura modalitate de evitare a **default**-ului rămâne restructurarea termenului de răscumpărare a **euroobligațiunilor***” (*Flux*, 14 iunie, 2002, p. 5).

Deși nu este atestat deocamdată în dicționare, circulația lui frecventă în toate mijloacele de informare în masă este motivată de faptul că situația precară a economiei țării noastre, în special insolvabilitatea Republicii Moldova, este în centrul atenției organismelor financiare internaționale, este mediatizată pe larg, în ultimii 2-3 ani. În articolul intitulat „R. Moldova se află în **incapacitate de plată**”, publicat în ziarul *Timpul*, 4 octombrie, 2002, pagina 8, anglicismul **default** – adică neologismul neadaptat din limba engleză – apare de mai multe ori, alături de termenii consacrați **incapacitate de plată**, **solvabilitate/insolvabilitate**: „FMI și Banca Mondială au aprobat, la **summit**-ul* anual din 29 septembrie, noi decizii privind procedura de **default** al unei țări. În conformitate cu acestea, hotărârea privind **solvabilitatea** țărilor debitoare va fi luată, după toate probabilitățile, de către o instanță de judecată internațională, scrie presa străină”; „În cazul țărilor a căror economie este paralizată de datorii externe, FMI a propus să fie introdusă o procedură care amintește **default**-ul”; „La fel ca și companiile, statele vor putea să se declare în **incapacitate de plată** și să obțină de la creditorii condiții mai blânde la plata datoriilor”; „Țara care va fi declarată în **default** prin judecată va obține posibilitatea de a depăși **incapacitatea de plată** și de a achita datoriile în condiții privilegiate”; „Cu câteva zile înainte de **summit**-ul FMI și BM, agenția de evaluare financiară Standard & Poor's a anunțat că în anul viitor numărul țărilor declarate în **default** ar putea să crească”; „Potrivit Standard & Poor's, în acest an, șase țări – Argentina, Gabon, Indonezia, Madagascar, R. Moldova și Nauru – s-au aflat în **incapacitate de plată**”; „Până la încheierea procesului de restructurare a **euroobligațiunilor***, R. Moldova va fi considerată oficial în **default**”; notează *Fitch*; „De menționat că într-o declarație a guvernului moldovean se spune că „situația creată nu corespunde unui **default juridic** care ar însemna intrarea în **incapacitatea de plată** a unei părți”.

Deci, într-un articol de presă, de proporții mici, unde se discută doar o singură chestiune, este pe deplin justificată utilizarea unui neologism neadaptat, neatestat în dicționare, pentru a evita monotonia, repetarea aceluiași cuvânt, pentru a respecta concizia și claritatea comunicării. În articolele de ziar, mai ales în presa periodică destinată publicului larg, nu doar unui cerc restrâns de specialiști, se procedează deseori la asemenea modalități de utilizare alternativă a sinonimelor din cele mai diverse straturi lexicale, atribuite mai multor stiluri funcționale. Astfel, într-un articol intitulat „Vrăjitorii sud-africani intră în legalitate”, reprodus de ziarul *Flux* din 17 august, 1998, după *Evenimentul zilei*, pentru a desemna noțiunea de **medic** (un anumit tip de **medic**), sunt utilizate 11 cuvinte: **vrăjitor**, **vraci**, **doctor**, **vindecător**, **inyaga** (**vindecători** care folosesc plante pentru tratarea bolilor), **sangoma** (**vracii** care stabilesc diagnosticul după ședințe de spiritism în cursul cărora se sfătuiesc cu strămoșii decedați), **moașe**, care mai sunt numite și **abablekisi**, **lingcibi** (**chirurgii** care se ocupă în general cu efectuarea de circumcizii).

* Asupra termenilor din acest articol, notați cu asterisc (*), vom reveni.

La fel poate fi comentată și explicată utilizarea controversatului anglicism **summit**, neologism împrumutat din limba engleză (pronunțat *samit*), având semnificația: „Întâlnire (politică) la cel mai înalt nivel”¹⁰. Apariția lui frecventă în paginile presei este justificată prin faptul că, fiind utilizat alternativ alături de sinonimele consacrate **reuniune**, **reuniune la vârf**, **reuniune la nivel înalt**, **întâlnire**, **întâlnire la nivel înalt** etc., evită repetările inutile, monotonia lexicală, asigură precizia, claritatea și eleganța exprimării: „România așteaptă ca **summit**-ul ruso-american de la Helsinki să valideze „aspirația naturală” a țărilor central și est-europene de a deveni membre NATO” (*Flux*, 21 martie, 1997, p. 6); „România așteaptă ca **întâlnirea** Bill Clinton – Boris Elțin să consacre principiile integrării noilor democrații, eliminării vechilor ostilități, împiedicarea conflictelor și susținerea încrederii în redresarea economică” (tot acolo); „Agen-da **reuniunii la nivel înalt** de la Helsinki, din 20-21 martie, cuprinde 3 mari teme” (tot acolo); „Sursa menționată a mai precizat că administrația americană este dispusă să ofere Moscovei, drept garanție de securitate, la **summit**-ul Clinton–Elțin, angajamentul de a nu amplasa arme nucleare pe teritoriul noilor membri” (tot acolo); „Decizia despre crearea Jocurilor Francofoniei a fost luată în Canada, la **reuniunea** șefilor de stat și de guvern din 1987” (tot acolo, p. 16); „**Prim-Ministrul*** canadian s-a întâlnit luni la Lisabona cu liderii Uniunii Europene în cadrul **summit**-ului semestrial Uniunea Europeană – Canada. **Reuniunea le vârf** Canada – Uniunea Europeană a fost precedată de vizita oficială de câteva zile a **Premierului*** în Franța” (*Săptămâna*, 30 iunie, 2000, p. 13); „Delegația guvernamentală din Republica Moldova a luat parte marți la a șaptea **reuniune** a Comitetelor Interministeriale din România și Republica Moldova. Prin protocolul **reuniunii** de la București s-a stabilit ca relațiile bilaterale să fie impulsionate prin acțiuni concrete” (articolul „**Reuniunea** a șaptea de la București” – *Flux*, 21 martie, 1997, p. 6). Deci, ziariștii apelează la utilizarea, în același context, a termenilor de origine străină alături de cuvintele din limba română cu scopul de a evita monotonia lexicală, pentru respectarea exactității și a clarității exprimării, pentru o transpunere cât mai fidelă a realităților descrise. Toate aceste modalități de utilizare a vocabularului constituie o particularitate distinctă a stilului publicistic. Putem afirma cu certitudine că dintre toate cele patru stiluri funcționale ale limbii române – beletristic, științific, oficial-administrativ (sau cancelăresc) și publicistic – ultimul este cel mai democratic, adică dispune de cele mai variate modalități de diversificare a limbajului. Astfel, în stilul publicistic termenii științifici, îndeosebi termenii economici, deseori se determinologizează, sunt utilizați cu sens figurat, pot fi utilizați în același context cu expresii frazeologice sau chiar pot fi elementul constitutiv al unei expresii frazeologice parafrazate. Pentru a comenta caracterul așa-zis democratic al stilului publicistic, vom face trimitere la un articol din *Timpul*, 4 aprilie, 2003, pagina 24, semnat de Gheorghe Budeanu. Într-o manieră originală și foarte reușită, după părerea noastră, publicistul creează un calambur de toată frumusețea, alcătuit dintr-un cuvânt din limba japoneză, dintr-o interjecție și o prepoziție din limba română: **haiku – hai cu**. Cuvântul japonez **haiku** (având și varianta **haikai**) a fost împrumutat în limba română prin filiera limbii franceze și este definit astfel: „Mic poem clasic japonez, alcătuit din trei versuri, primul și al treilea heptasilabice, iar al doilea pentasilabic, care se caracterizează printr-o deosebită delicatețe a expresiei”¹¹.

Ilustrăm în continuare modalitățile originale de utilizare a cuvintelor străine în stilul publicistic cu exemple din articolul intitulat „**Hai cu** Vasile Spinei & Vasile Botnaru”: „Săptămâna trecută am avut și o mică surpriză în viața culturală: premiera cărții semnată de doi confrăți de-ai noștri, Vasile Spinei & Vasile Botnaru. **Poeme în alb-negru**, o ediție în română și engleză, a fost prezentată

* În acest context, menționăm și utilizarea alternativă reușită a substantivului **prim-ministru** alături de neologismul din limba franceză **premier**.

ca un volum de poezie **haiku**. Pentru moldovenii care se încăpățânează să ciobănească mioriticul (ceea ce nu-i condamabil), explicăm: **haiku** este un gen de poezie japoneză care, tradițional, conține 17 silabe dispuse în trei versuri, de o deosebită delicatețe a expresiei. Fără **tam-tam**-uri publicitare, poetul a ajuns la apariția celei de-a patra cărți și a fost inclus într-o ediție internațională de **haiku**... Unii consideră că **haiku**-ul nu are nimic în comun cu spiritul nostru național. Dar nu-i adevărat, căci și frumusețea universală e și românească și **viceversa**. Mai consider că, probabil inconștient, poeți ca Nicolae Esinencu au scris surprinzătoare **haiku**-uri moldovenești.* Surpriza vine și din partea celuilalt autor al cărții – Vasile Botnaru... El completează versurile cu desene prin care, mi s-a părut, lansează un fel de stil... **haiku** în arta plastică moldovenească. Tot un fel de **haiku** este și spusa unuia dintre autori: „Cartea are un tiraj mic și o vom dărui prietenilor și celor apropiați. Păcat. Iată de ce, vă propunem câteva **haiku**-uri, lirice și... grafice din **Poeme în alb-negru**”. Considerăm că utilizarea celor 4 cuvinte de origine străină **haiku**, **tam-tam**, **viceversa** și **&** (simbolul grafic pentru conjuncția **and** din engleză) – este reușită și într-un totuși justificată.

În sfera limbajului economic sunt antrenați un număr foarte mare de vorbitori, deoarece „limbajul economic este cel mai important component al unei limbi”¹². Anume prin aceasta se explică, se motivează trecerea termenilor dintr-un domeniu în altul, așa-numita determinologizare a termenilor, în special a celor economici. Pentru ilustrarea acestui fenomen lingvistic, dispunem de numeroase exemple: „Semnăturile „pentru alții” au fost puse **angro** pentru răzenenii care de foarte mult timp lucrează peste hotare” (*Timpul*, 15 martie, 2002, p. 3); „Nebun după făptura adevărată și fascinantă a trecutului, mă întreb: ideea unificatoare a românității să fi dat, oare, **faliment**? Patriotismul să fi fost doar **o afacere profitabilă financiară**?” (*Accente*, 27 martie, 2003, p. 6); „Astfel, Berezovski organizează un sindicat al oligarhiei ruse pentru a finanța o acțiune aparent imposibilă: realegerea lui Boris Elțin, în momentul acela **creditat** în sondaje cu un procent foarte modest, de 10 la sută” (*Flux*, 9 iunie, 2000, p. 8); „Am vrut să verific: „Basaev s-ar fi retras la **scadența** impusă de Putin?” se întreabă Soros” (tot acolo); „...Iată că am ajuns să vedem și **o mostră** tipic stalinistă de încercare de a reduce la tăcere, de a anihila opoziția” (*Țara*, 1 martie, 2002, p. 1); „«Cei 15» au în vedere, de asemenea, să-i pregătească pe profesori pentru a propaga ideii privind un respect **mutual** și de non-violență care să favorizeze, încă din școală, egalitatea dintre fete și băieți” (*Flux*, 1 martie, 2002, p. 7); „Dacă soții ar cugeta, în cursul conviețuirii lor, la căsnicia lor ca la relația dintre Hristos și biserică, peste mâniile lor nu ar apune niciodată soarele, nu ar mai fi despărțiți și copiii familiilor **nu ar mai fi livrați** instituțiilor de stat sau particulare, ca niște obiecte uzate de care cei doi, separați prin păcatul mâinii care nu s-a stins la apusul soarelui, nu mai au nevoie, iubirea lor de familie devine un cuvânt **caduc**, care nu mai contează în fața demonului...” (*Flux*, 8 februarie, 2002, p. 9). Deci, termenii economici **angro** – vânzarea mărfurilor în cantități mari, cu ridicata; **faliment** – încetarea plăților față de creditori, **a credita** – a acorda un credit; **scadență** – dată la care trebuie restituit un credit; **mostră** – o cantitate mică dintr-un produs; adjectivul **mutual** din îmbinarea **fond mutual**, care se mai numește și **societate de asigurare mutuală** sau **companie fiduciară**; **a livra** – a preda mărfuri, servicii; precum și termenul juridic **caduc** – care este nul, perimat, anulat, fără putere legală – toți acești termeni în exemplele de mai sus au alte semnificații decât cele atestate în dicționarele terminologice.

Într-o manieră originală, foarte reușită după părerea noastră, se încă-

* Menționăm în această ordine de idei că în cartea de poezii **Dansul de adio** semnată de Gheorghe Colțun și tipărită la Suceava, 2001, la p. 61-65 sunt incluse 33 de **haiku**-uri. Prefața cărții este semnată de grupul editorial „Mușatinii & Bucovina viitoare”.

drează în context termenii economici și neologismele alături de cuvintele din limbajul popular: „La Chișinău **forfotesc evenimentele, se fac și se desfac alianțe politice**, se demit „**angro**” miniștri, iar la TVM **se chiuie până la leșin**” (*Timpul*, 15 februarie, 2002, p. 6); „Formațiunile intrate **în cursă** ar trebui să înceteze, pentru aceste două luni, **ostilitățile** istorice, **să nu se caute** unele pe altele **de păduchi în cap**, deoarece toate îi au îndeajuns, să nu-și ceară una alteia **certificate de virginitate doctrinară, licențe de exclusivitate** asupra patriotismului și a anticomunismului...” (tot acolo, p. 7); „... În urma **default-ului** vor avea de suferit din nou **depunerile bănești** ale populației” (*Flux*, 15 februarie, 2002, p. 5).

Am menționat anterior că nici o limbă nu se poate lipsi de împrumuturi, deși persistă o permanentă îngrijorare pentru puritatea limbii, mai ales când e vorba de invazia masivă a cuvintelor de origine engleză, în toate limbile și aproape în toate domeniile. Într-un articol din ziarul *Flux*, intitulat sugestiv „Cum v-ați **weekendit** ieri, prieteni?”¹³, publicistul Constantin Tănase, redactorul-șef de atunci al ziarului, constată că limbajul noilor funcționari de stat și oameni politici este populat masiv cu expresii în care se îmbină armonios cuvintele de origine anglo-saxonă cu cele rusești și cele neaoșe, moldoveneste: „La noi **nu se primește marketingul, am precăutat** lista **dealerilor**, el **la mine** e un **cowboy** etc.”. Dacă ar fi să descifrăm, să decodificăm în limba română mesajul din ultima propoziție, înlocuind calcul din limba rusă „**el la mine**” și americanismul „**cowboy**” cu cuvinte și expresii neaoșe, am obține următoarele în strămoșeasca noastră limbă: „**Văcarul tatei văcar**”. Deci, în primul rând, trebuie blamați pe toate căile posibile înșiși vorbitorii care utilizează mijloacele de limbă în asemenea hal, și nu cuvintele străine ca atare. Trecerea timpului va arăta care din aceste împrumuturi străine se vor decanta și vor circula în limba română găsindu-și domeniul potrivit.

În literatura de specialitate, discuțiile cu privire la adoptarea cuvintelor străine în general și a termenilor științifici în special sunt dintre cele mai controversate. Problema în cauză este discutată pe larg și în alte limbi. „Influența engleză nu este un fenomen lingvistic legat de anumite structuri politice, ci un fenomen internațional (european și mondial) **cu multiple explicații** (sublinierea ne aparține – n.n.). La Paris, Roma, Berlin sau Atena sunt tot atâtea firme scrise în engleză sau în pseudoengleză ca și la noi, iar cuvintele împrumutate în limbile respective sunt cam aceleași (tocmai de aceea sunt studiate în cadrul unor proiecte internaționale)”¹⁴. Atitudinea de respingere a influenței engleze este un fenomen internațional. Astfel, prin analogie cu termenul „**frangleza**”, lansat de R. Etiemble,¹⁵ a apărut și „**romegleza**”, iar lingvistul și senatorul George Pruteanu vorbea în una din emisiunile sale de așa-numita „cocacolizare”^{*} a limbii române. Problema în cauză este complexă, controversată, ea cere o abordare multilaterală și deloc univocă. Protestele împotriva influenței engleze, tratarea acestei influențe drept un fenomen în sine negativ nu este soluția cea mai bună a problemei. Dat fiind faptul că engleza are o importantă componentă romanică, de cele mai multe ori împrumuturile din limba respectivă contribuie la romanizarea sau latinizarea limbii române. E semnificativă în această ordine de idei adoptarea termenului **management**. În anul 1971 revista *Forum* nr. 2 a publicat un grupaj de materiale cu titlul „Argumente „pro” și „contra” adoptării termenului **management** în limba română”. Termenul respectiv are etimologie dublă, provine de la două cuvinte latine: 1. De la verbul latin **maneo** – **a rămâne** s-a ajuns în franceză la **maison**, iar de acolo la **menaj** – **gospodărie**, cu noile

* Dacă, prin analogie cu **coca-cola**, am putea forma un verb și de la **vodka** ru-sească, prin acest verb ne-am exprima atitudinea față de felul cum este vorbită limba română în Republica Moldova.

derivate **a menaja** (la început pentru **a gospodări**, apoi **a îngriji**, **a cruța**), de unde mai departe **menajeră**, **menajerie** (care înseamnă întâi **gospodărie**, apoi „locul unde sunt îngrijite animalele”, înainte de a se ajunge la sensul actual). Din franțuzește toate au trecut în românește. 2. Al doilea cuvânt de la care a provenit termenul dat este substantivul **manus** – **mână** care l-a format în italiană pe **maneggio** – **prelucrare cu mâna**, unde, prin intermediarul **manege**, avem și noi pe **manej** – **loc unde sunt dresați caii** și **combinație șireată**, **tertip**. Din franceză sau direct din italiană, cuvântul a ajuns în engleză, sub forma verbului derivat **manage**, cu diverse înțelesuri, printre care **a administra**, **a conduce**. Englezii au format apoi derivatele **manager** și **management**, care au fost acceptate și de alte limbi, inclusiv de limba română. Argumentele „contra” adoptării acestui termen au fost ale academicienilor lingviști I. Iordan și Al. Graur, invocând o eventuală confuzie cu **menajeră** sau **menajerie**. Argumentele „pro” au fost ale specialiștilor în economie, printre care și C. Pintilie. Astăzi, probabil, nimeni nu mai consideră inutili acești termeni, care au suportat atâtea modificări semantice în diferite limbi. Înrudirea anglicismului **management** cu românescul **menajament** este evidentă pentru oricine. Tot astfel **marketing** se înrudește cu **marketing** cu **magistru**, **sponsor** cu **responsabil**, iar **clearing**, prin intermediul latinescului **clarrus**, se înrudește chiar cu... **apă chioară**. Indiscutabil, toate aceste anglicisme, alături de cultismele din latină de tipul **audit**, **bonus**, **campus**, **item**, **medium**, contribuie la reromanizarea / relatinizarea lexicului românesc.

Referitor la anglicismul **master**, care are o largă răspândire actuală în mediul academic din România, vom menționa că în Republica Moldova este marginalizat pe nedrept. În septembrie 2000, în cadrul Ministerului Educației a fost convocată o ședință la care s-a discutat adoptarea termenilor pentru studiile postuniversitare. La ședință au participat specialiști din cadrul Ministerului, savanți de la Academia de Științe și de la Centrul Național de Terminologie. S-a decis să fie adoptați termenii **masterand**, **masterat** și **master**, prin analogie cu **doctorand**, **doctorat** și **doctor**. Cu regret, și până astăzi putem întâlni în paginile presei termenii **magistru**, **magistrat**, care sunt termeni juridici, în rezultatul cărui fapt se produc confuzii grave: „Nu sunt admise spre publicare teze de **magistrat** și de doctorat” (*Timpul*, 7 martie, 2003, p. 4); „L-am invitat la o discuție pe Eugen Hrișceșev, economist, **magistru** în finanțe publice...” (*Timpul*, 15 februarie, 2002, p. 12); „Preferință se va acorda candidaților ce dețin grad de **magistru** sau echivalentul acestuia în administrarea afacerilor” (*Flux*, 22 februarie, 2002, p. 5). Iar în actele unor instituții de învățământ superior care au fost supuse evaluării și acreditării putem întâlni chiar și hibrizi de tipul **magisterand**, **magisterat**.

Ținem să subliniem faptul că termenii de origine străină trebuie adoptați cu discernământ, doar atunci când noțiunea sau fenomenul în cauză nu au un echivalent în limba care împrumută, luând în considerare și capacitatea de adaptare a termenului respectiv, și încadrarea lui firească în sistemul lingvistic al limbii date. În ultimul timp, sunt utilizați de către unii vorbitori, inclusiv de persoane oficiale, anglicismele **eurobonduri** și **disbursare**, în loc de **euroobligațiuni** și **deblocare**: „Ultima tranșă **disbursată** a ajuns la Chișinău în iulie 2002” (PRO TV, Chișinău, 30 martie 2003, rubrica „În profunzime”). Acești doi termeni nu se încadrează în nici un fel în sistemul lexical al limbii române, nu sunt atestați în nici un dicționar de specialitate sau de neologisme, nu aduc nimic nou pe lângă termenii deja existenți. Din contra, lipsa lor totală de transparentă provoacă unele confuzii. Este cazul să menționăm că trebuie evitate confuziile și la termenii deja existenți, **obligație** – **obligațiune**. **Obligație** – 1. Datorie; angajament, îndatorare. 2. (*Termen juridic*) Îndatorire a unei persoane fizice sau juridice, stabilită printr-un act normativ sau în cadrul unui raport juridic, a cărei nerespectare atrage răspunderea juridică. 3. (*Termen juridic*) Raport juridic

civil în cadrul căruia o persoană (creditor) este îndreptățită să ceară unei alte persoane (debitor) îndeplinirea unei prestații determinate (de a da, a face sau a nu face ceva)¹⁶. **Obligațiune** – (*Termen financiar*) Titlu financiar cu valabilitate îndelungată, emis de persoane juridice abilitate legal (firme, organizații de stat și unele instituții financiare), în temeiul căruia titularul are dreptul să ceară emitentului rambursarea unei sume de bani date cu împrumut, precum și dobânda aferentă¹⁷. Să comparăm următoarele două exemple din „Monitorul oficial”, (republicate în ziarul *Timpul*): „...Banca Comercială a Greciei a hotărât să lichideze filiala de la Chișinău și a aprobat planul de măsuri privind lichidarea, inclusiv stingerea, tuturor **obligațiilor** acesteia” (*Timpul*, 4 octombrie, 2002, p. 8); „...Banca a fost obligată să nu se angajeze în activități financiare, să-și lichideze activele într-un timp cât mai scurt, să înceteze acceptarea depozitelor și să-și onoreze **obligațiile**” (tot acolo). Dacă în primul exemplu este foarte clar că e vorba de sensul concret al cuvântului **obligațiune**, adică **hârtie de valoare**, în cel de-al doilea este vorba de „îndatorire, angajament”, de aceea trebuia utilizată forma **obligație**. În opinia noastră, trebuie neapărat clarificată această dificultate semantică în dicționare, pentru a putea respecta claritatea și precizia în comunicarea orală și cea scrisă.

Reluând afirmația că nici o limbă nu se poate lipsi de împrumuturi, vom menționa că chiar și limba engleză, după tragedia din 11 septembrie, a împrumutat câteva cuvinte de origine arabă: **taliban**, **burka**, **hawala** – „sistem de plată folosit în lumea arabă” etc. După atentatele din SUA au câștigat o mare notorietate în presă și în vorbirea curentă cuvinte și expresii noi precum ar fi: **weaponized** – modificarea în scopuri teroriste a bacteriilor de antrax (carbon); **osamaniaci** – fanatici care sunt adepți ai miliardarului de origine saudită Osama ben Laden; **teoterorism** – neologism format din alăturarea cuvintelor **teologie** și **terorism**; **ground zero** – ceea ce se traduce prin **zona zero** și desemnează locul în care se ridicau nu demult cele două turnuri gemene. Deși ultima expresie figurează deja în multe dicționare, utilizarea ei înainte de 11 septembrie se limita la descrierea unei zone în care explodase o bombă nucleară sau atomică. Multe dintre aceste cuvinte și expresii au fost incluse deja în unele dicționare de limba engleză, în timp ce altele vor fi puse pe o listă de așteptare pentru a putea să li se probeze „valoarea”, pentru a se decanta¹⁸.

Procedeele de formare a cuvintelor prin contaminare, prin alăturarea a două cuvinte și obținerea unui nou cuvânt, este cunoscut și în limba română. Cuvântul **stagflație**, asemănător după procedeele de formare cu **teoterorism** și **osamaniaci**, este un termen economic provenit din combinarea cuvintelor de stagnare și inflație, care reflectă starea conjuncturii economice a anilor '70, caracterizată prin coexistența inflației, stagnării economice și șomajului¹⁹. Referitor la acest procedee de formare a cuvintelor, vom menționa că în presa periodică deseori întâlnim asemenea cuvinte-hibridi, pe care scriitorii, publiciștii le creează ad-hoc. Ele sunt considerate cuvinte ocazionale, valabile doar pentru contextul de moment în care au fost create. Astfel, Nicolae Dabija își intitulează un articol în *Literatura și arta Palavramentul* (din alăturarea cuvintelor sincopate, trunchiate „palavre” sau „a pâlăvrăgi” și „parlament”); Rodica Mahu, vorbind despre situația precară a Academiei de Științe, își intitulează articolul din *Flux Cerșetătorii* (din combinarea cuvintelor „cerșetor” și „cercetător”), iar hibridul **a cadona** (din combinarea substantivului „cadou” și a verbului „a dona”), care circulă frecvent în vorbirea curentă, nu este corect în nici o situație. Un alt ocazionalism de acest tip este **democratura**, creat ad-hoc de Constantin Tănase (din „democrație” și „dictatură”): „În acești zece ani de la declararea independenței, nu am reușit să imunizăm societatea în fața totalitarismului și a formelor perverse de **democrație**, iar ca rezultat am îmbrățișat, după 25 februarie 2001, **DEMOCRATURA** comunistă, care, ca orice **DEMOCRATURĂ** – un

amestec de **dictatură** și forme **democratice** fără fond – este mai periculoasă decât **dictatura** în forma ei pură” (*Timpul*, 29 martie, 2002, p. 7).

În concluzie, vom menționa că adoptarea termenilor din cele mai diverse limbi, inclusiv din limba engleză, este un proces continuu, care trebuie privit ca un fenomen pozitiv. Este bine cunoscut așa-zisul caracter democratic al limbii române sau, după expresia Mioarei Avram, marea ospitalitate a românei, capacitatea ei de asimilare și integrare a împrumuturilor străine. Datorită acestui fapt, împrumuturile străine de cele mai multe ori continuă un proces firesc de relatinizare a limbii române. Procesul adoptării și adaptării anglicismelor trebuie privit în toată complexitatea lui. Pe de o parte, nu trebuie să fie absolutizată opoziția față de anglicisme, atitudinea de respingere a influenței engleze. Adoptarea unor astfel de termeni ca **rating, clearing (cliring), business, leasing, barter, broker, holding, tender, forță majoră, fezabilitate, bonus** etc. trebuie tratată ca o tendință firească de modernizare și internaționalizare a vocabularului limbii române. Pe de altă parte, acceptarea de noi cuvinte, asimilarea și includerea lor în dicționare se cere făcută cu mult discernământ. În opinia noastră, unele anglicisme de tipul **foster, image, lifting, provideri, bitter, listing, cool, disburse, eurobonduri** etc. pot fi puse pe lista de așteptare, pentru a se decanta, înainte de a fi incluse în dicționare. Chiar dacă circulă în vorbirea curentă, în mass-media sau sunt atestate în unele dicționare, asemenea cuvinte nu aduc nimic nou, generează confuzii, lezează precizia și claritatea comunicării.

Cum pot fi evitate cele mai frecvente greșeli sau Greșeli frecvente și evitarea lor

1. Termenii de origine străină trebuie utilizați cu mult discernământ într-un articol de ziar. În primul rând, este recomandabil de a apela doar la acele cuvinte străine, care sunt deja atestate în dicționarele limbii române. Anglicismele de tipul **disburse** în loc de **deblocare**, **image** în loc de **imagine**, **eurobonduri** în loc de **euroobligațiuni**, **provideri** în loc de **furnizori** etc., nu aduc nimic nou, ci provoacă doar confuzii, neclarități prin lipsa lor de transparentă. Considerăm inutile prezența unor asemenea dublete recente care pun în pericol receptarea, înțelegerea textului.

2. Nu este recomandabil abuzul cantitativ, prezența unui număr mare de cuvinte străine în unul și același text.

3. Anglicismele recente, sau orice alte inovații lexicale, care deocamdată nu sunt atestate în dicționare și sunt necunoscute marelui public, pot fi introduse într-un articol de ziar apelând la diverse stratageme discursive. Este vorba de explicarea sensului (glosarea prin sinonime sau parafrază) și ordinea plasării cuvântului respectiv în text. Astfel, asemenea exemple pozitive le putem considera următoarele: „Se vehiculează o părere greșită cum că ar fi bine ca Republica Moldova să se declare în **incapacitate de plată**, astfel fiindu-i iertate datoriile. Dar trebuie să înțeleagă toți – **default**-ul nu înseamnă iertarea datoriilor, ci intrarea țării într-o situație foarte-foarte complicată, care trebuie evitată” (*Flux*, 8 februarie, 2002, p. 6); „Conducerea PPCD a anunțat că va acționa în judecată compania „Doteasy Ltd.” Pentru încălcarea acordului de prestare a serviciilor **hosting** (trad. **Găzduirea paginii web**)” (*Flux*, 25 aprilie, 2003, p. 2). O altă stratagemă utilizată din rațiuni de accesibilitate este ordinea plasării în text. În nici un caz nu se recomandă să utilizăm în titluri din presă anglicisme sau orice alte inovații lexicale necunoscute marelui public. În titlu trebuie să figureze neapărat echivalentul românesc al anglicismului din cuprins. Un exemplu elocvent în această ordine de idei este următorul: sub titlul „R. Moldova se află în **incapacitate de plată**” este utilizat de mai multe ori anglicismul **default** (*Timpul*, 4 octombrie, 2002, p. 8).

4. Una dintre cele mai frecvente greșeli comise în procesul utilizării anglicismelor ține de adaptarea fonetică, grafică și morfologică a împrumuturilor respective. Anglicismele furnizează cel mai mare procent de dificultăți ale normării ortoepice și ortografice. În limba română sunt anglicisme adaptate, parțial adaptate și neadaptate. Gradul diferit de adaptare a împrumuturilor respective se explică prin vechimea și răspândirea lor în limba română. Dintre anglicismele total adaptate vom menționa cuvinte mai vechi sau care coincid cu scrierea și pronunțarea lor în limba engleză și în limba română: **cliring, miting, lider, barter, smoching, aisberg, holding, seif, trust** etc. Anglicismele neadaptate sunt foarte multe și prezintă dificultăți ortoepice și ortografice multiple:

<i>Scriere</i>	<i>Pronunțare</i>
boom	[bum]
brainstorming	[breinstorming]
briefing	[brifing]
broker	[brocăr]
business	[biznis]
cash flow	[cheș flou]
charter	[ceartăr]
dealer	[dilăr]
designer	[dizainer]
dumping	[damping]
engineering	[enginiring]
rating	[reiting]

Anglicismele neadaptate **camping, consulting, service**, ortografiate ca în engleză, sunt mai apropiate de **campanie, a consulta, serviciu** decât pronunțarea lor [kemping], [konsalting], [servis]. Considerăm nejustificată, greșită ortografia și pronunțarea adaptată a anglicismului **knocaut** în loc de varianta neadaptată **knock-out**, deoarece vine în contradicție cu abrevierea acestui cuvânt **K.O.**

5. O problemă dificilă, complicată, sub aspect grafic, o constituia ortografierea cu cratimă a împrumuturilor din engleză. La anglicismele compuse se pune problema respectării cratimei sau a blankului:

<i>Cratimă</i>	<i>Blanc</i>	<i>Împreună</i>
best-seller	fast food	brainstorming
know-how	free shop	fairplay
lock-out	joint venture	feedback
mass-media	cash flow	nonstop
stand-boy		
week-end		

Problema se complica și mai mult prin faptul că la scrierea unor asemenea compuse apare și a doua cratimă în procesul flexionării nominale și a articolului enclitic cu articolul hotărât.

Problema cratimei se pune și la formele flexionare și articulate enclitic ale unor anglicisme simple. Împrumuturile în cauză se vor ortografia astfel: anglicismele compuse – cu două cratime, iar cele simple – cu o singură cratimă: **best-seller-ul, know-how-ul, lock-out-ului, week-end-uri, a week-end-ului, a week-end-urilor, service-ul, service-uri, a service-urilor, fairplay-ul, brainstorming-ul, a feedback-ului, a business-ului, a leasing-ului** etc. Un caz aparte în constituie mult discutatul **mass-media**, care este și invariabil. Nu este recomandabilă scrierea lui fără cratimă și schimbarea formei gramaticale după număr și caz. Forma acestui substantiv compus trebuie să rămână întot-

de-auna aceeași în toate **mass-media**, influența **mass-media**, asupra tuturor **mass-media** etc.

6. Greșeli regretabile care mai pot fi întâlnite uneori în paginile presei sunt pleonasmul, adică utilizarea alăturată, în același context, a cuvintelor apropiate după sens. De cele mai multe ori, asemenea greșeală apare din cauza unui neologism împrumutat dintr-o limbă străină, prea puțin cunoscut vorbitorului, utilizat alături de un cuvânt cunoscut din limba română: **mijloacele mass-media** (corect: **mijloacele de informare în masă** sau **mass-media**); **a desfigura la față** (corect: **a desfigura**); **ipoteză probabilă** (corect: **ipoteză**); **hazard neprevăzut** (corect: **hazard**); **scurtă alocuțiune** (corect: **alocuțiune**); **spălarea banilor murdari** (corect: **spălarea banilor**); **a-și da perfect de bine seama** (corect: **a-și da bine seama**) etc.

7. O problemă majoră pentru un articol de ziar o constituie abrevierile, care asigură concizia stilului publicistic. Este recomandabil ca abrevierea să fie descifrată când apare prima dată în text, după aceea poate fi repetată de câte ori este nevoie. Exemple pozitive în acest sens pot fi următoarele: „Circa 2600 de bancheri și investitori străini au participat la reuniunea anuală a **Băncii Europene pentru Reconstrucții și Dezvoltare (BERD)**” (*Flux*, 16 iunie, 2000, p. 9); „Pentru prima dată, **Organizația Mondială a Sănătății (OMS)**... a evaluat speranța de viață în condiții de sănătate bună...” (tot acolo); „**Comisia Electorală Centrală (CEC)** a adoptat o hotărâre...” (*Flux*, 17 februarie, 1998, p. 1). Ultima abreviere trebuie descifrată de fiecare dată, deoarece **CEC** mai semnifică și altceva: **Casa de Economii și Consemnațiuni**. Nu este recomandabil ca o abreviere puțin cunoscută și utilizată o singură dată în text să nu fie descifrată, ca în exemplul următor: „Semnalul este dat... la summitul **ASEAN** din Brunei...” (*Flux*, 16 iunie, 2000, p. 9). Această abreviere trebuie neapărat descifrată: **Asociația Națiunilor din Asia Sud-Est**. În paginile presei destinată publicului larg pot să apară nedescifrate doar abrevierile cunoscute de marea majoritate a cititorilor: **CSI, URSS, KGB, SUA, RPD Coreeană, RP Chineză, SIDA, HIV** – toate aceste abrevieri sunt folosite la pagina 9, *Flux*, 16 iunie, 2000. Abrevierile constituie un fenomen cu caracter internațional având o largă răspândire în toate limbile lumii. Există așa-zisele abrevieri internaționale (este vorba de abrevierile care s-au format în limbile engleză sau latină și au fost preluate de majoritatea limbilor) și abrevieri specifice fiecărei limbi în parte. Indiscutabil, abrevierile internaționale prezintă un grad sporit de dificultăți, de aceea ele trebuie neapărat descifrate (uneori și explicate sau traduse) într-un articol de ziar. Cităm câteva exemple: „**Fondul Națiunilor Unite pentru Agricultură (FAO)** ar putea să finanțeze...” (*Flux*, 3 mai, 2002, p. 5); „...Determinând **Biroul Federal de Investigații (FBI)** să deschidă o anchetă...” (*Flux*, 16 iunie, 2000, p. 9); „...Inclusiv materiale folosite de **NEST (Nuclear Emergency Search Team)**, grup special instruit în cazul unor accidente nucleare...” (tot acolo); „...Cu ajutorul unui indicator **DALE (Disability Adjusted Life Expectancy – Speranța de Viață Modificată de Handicapuri / de Sănătate)**” (tot acolo).

Pentru a folosi corect abrevierile, este necesar să se țină cont de următoarele reguli:

– la descifrarea abrevierilor cuvintele noționale se scriu cu majusculă, iar cele nenoționale (instrumentele gramaticale) – cu minusculă: **OMC** – Organizația Mondială a Comerțului;

– abrevierile internaționale cunoscute se descifrează în limba română: **GATT** – **Acordul General pentru Tarife și Comerț**, iar cele noi, cu o circulație foarte restrânsă în limba română, se descifrează în limba de origine: **NEST** – **Nuclear Emergency Search Team**;

– este recomandabilă scrierea cu cratimă a abrevierilor urmate de articol hotărât, flexiune sau sufix: **PIB-ul** a sporit cu ..., participarea **ONG-urilor**, mani-

pulări **KGB-iste**, mai multe **VIP-uri**, țările **CSI-ului**. Nu este corect ortografiată abrevierea în contextul următor: „Anul trecut, creșterea **PIB** a fost de 0,1 la sută” (*Flux*, 16 iunie, 2000, p. 9);

– la lectura (sau pronunțarea) abrevierilor literale internaționale trebuie să se țină cont de limba de origine a abrevierii: **CV** – curriculum vitae – se pronunță [ce ve], deoarece este din limba latină, iar **CD** – compact disc – se pronunță [si di], deoarece este din limba engleză.

8. Este recomandabil ca într-un articol să se acorde o atenție deosebită perechilor de cuvinte, mai ales paronimelor, care prezintă dificultăți semantice. Este vorba despre perechi de tipul: **for – forum**, **compendiu – compendium**, **patent – patentă**, **maxim – maximum**, **obligație – obligațiune**, **considerare – considerație**, **instrucție – instrucțiune**, **mediu – medium**, **nivel – nivelă** și multe altele. Prin analogie cu aceste perechi care includ cuvinte cu semantică distinctă, în comunicarea scrisă și cea orală apar uneori false perechi de tipul **sistem – sistemă**, dintre care doar o formă este corectă: **sistem** (corect), **sistemă** (greșit); **podium** (corect) – **podiu** (greșit); **colocvii** (corect) – **colocvium** (greșit); **consorțiu** (corect) – **consorțium** (greșit), **stagii** (corect) – **stagiare** (greșit), **unic** (corect) – **unical** (greșit) etc. Un exemplu negativ în acest sens îl constituie articolul „Areopag pacifist la Chișinău” (*Flux*, 22 mai, 1998, p.7) în care, alături de **forum** (forma corectă pentru **reuniune**), e utilizată de trei ori și forma **for**, greșită pentru acest context. În textul unui anunț, publicat în *Jurnal de Chișinău*, 9 august, 2002, p. 11, alături de forma corectă **patentă** apare și forma greșită pentru contextul dat **patent**. Varianta greșită **consorțium** în loc de **consorțiu** este utilizată în *Flux*, 25 august, 1997, p. 3.

9. O atenție sporită trebuie acordată utilizării corecte a cuvintelor apropiate după sens. Astfel, deseori putem atesta cazuri când nu se fac distincțiile necesare între cuvintele: **a sustrage – a distra** (**sustragere – distragere**), **a continua – a prelungi**, **a autoriza – a sancționa**, **neautorizat – nesancționat**, **a completa – a îndeplini** etc.

10. O greșeală destul de frecventă care apare în comunicarea scrisă, dar mai des în cea orală, o constituie calchierile din limba rusă, astfel, deseori putem citi sau auzi greșeli de tipul: **a hotărî întrebarea** în loc de **a rezolva problema**; **mărfuri întrebate** în loc de **mărfuri cerute** (**căutate, solicitate**); **a realiza** în loc de **a vinde**, **a comercializa**; **a precăuta** în loc de **a examina** și multe altele. Un exemplu negativ în această ordine de idei este următorul: „E suficient să ai licență pentru a vinde fructe la piață și, după câteva luni, să soliciți resurse **adăugătoare** (corect: **suplimentare**) pentru a-ți extinde afacerea” (*Timpul*, 18 aprilie, 2003, p. 5).

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Avram, Mioara, *Anglicismele în limba română actuală*, București, 1997.
2. Berejan, Silviu, *Terminologia – cea mai dinamică componentă a lexicului unei limbi naturale*, în „Probleme actuale de traducere și terminologie”, Chișinău, 2002.
3. Bremond, Janine, Alain Geledan, *Dicționar economic și social*, București, 1995.
4. Chivu, Dumitru, *Dicționar economic*, vol. 1, A-C, Iași, 1995.
5. Ciobanu, Georgeta, *Anglicisme în limba română*, Timișoara, 1996.
6. Ciobanu, Georgeta, *Neologismele din domeniul economic în paginile presei românești*, în „Probleme actuale de traducere și terminologie”, Chișinău, 2002.
7. Corlăteanu, Nicolae, *Încadrarea lingvistică în realitățile europene*, Chișinău, 2001.
8. Corlăteanu, Nicolae, *Termenii de specialitate în procesele de neologizare*, în „Terminologie și limbaje specializate”, ediția a II-a, Chișinău, 2000.

9. Coteanu, Ion, Angela Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană*, vol. II, București, 1979.
10. Crijanovschi, Andrei, *Dicționar de dificultăți ale limbii române*, Chișinău, 2001.
11. Dumbrăveanu, Albina, *Anglicismele în limbajul publicitar*, în „Terminologie și limbaje economice”, Chișinău, 1999.
12. Graur, Alexandru, *Puțină gramatică*, vol. I, București, 1987; vol. II, București, 1988.
13. Graur-Vasilache, Maria, *Dificultăți la însușirea și utilizarea termenilor economici*, în „Terminologie și limbaje economice”, Chișinău, 1999.
14. Graur-Vasilache, Maria, *Aspects de la terminologie économique*, în „La terminologie en Roumanie et en Republique de Moldova”, Hors-serie, nr. 4, Paris, 2000.
15. Graur-Vasilache, Maria, *Dicționar practic de termeni economici (rus-francez-englez-român)*, Chișinău, 2001.
16. Hristea, Theodor, *Sinteze de limba română*, București, 1981.
17. Marcu, Florin, *Noul dicționar de neologisme*, București, 1997.
18. Mihalciuc, Maria, *Dicționar poliglot explicativ. Termeni uzuali în economia de piață*, București, 1995.
19. Pătraș, Mihai, *Dicționar economic rus-român*, Chișinău, 1994.
20. Popescu-Sireteanu, Ion, *Mic dicționar juridic*, Iași, 1996.

NOTE

- ¹ Citat după: T. Hristea, *Sinteze de limba română*, București, 1981, p. 25
- ² N. Corlăteanu, *Încadrarea lingvistică în realitățile europene*, Chișinău, 2001, p. 13.
- ³ Al. Graur, *Puțină gramatică*, vol. II, București, 1988, p. 58.
- ⁴ N. Corlăteanu, *op. cit.*, p. 45.
- ⁵ Vezi: I. Coteanu, A. Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană*, vol. II, București, 1979, p. 131.
- ⁶ Vezi: D. Chivu, *Dicționar economic*, vol. 1, A-C, Iași, 1995, p. 112.
- ⁷ Tot acolo, p. 113.
- ⁸ Tot acolo, p. 118.
- ⁹ Tot acolo, p. 129.
- ¹⁰ F. Marcu, *Noul dicționar de neologisme*, București, 1997, p. 1387.
- ¹¹ F. Marcu, *op. cit.*, p. 688.
- ¹² M. Pătraș, *Dicționar economic rus-român*, Chișinău, 1994, p. IV.
- ¹³ *Flux*, 20 octombrie, 1997, p. 1.
- ¹⁴ M. Avram, *Anglicismele în limba română*, București, 1997, p. 8.
- ¹⁵ Tot acolo.
- ¹⁶ I. Popescu-Sireteanu, *Mic dicționar juridic*, Iași, 1996, p. 50.
- ¹⁷ M. Mihalciuc, *Dicționar poliglot explicativ. Termeni uzuali în economia de piață*, București, 1995, p. 101.
- ¹⁸ Vezi: *Flux*, 1 martie, 2002, p. 7, articolul „Tragedia din 11 septembrie a dat naștere unor cuvinte noi”.
- ¹⁹ Vezi: M. Mihalciuc, *op. cit.*, p. 146.